

Materiały do poznania gryzków (Psocodea) Polski

Contribution to the knowledge of the barkflies (Psocodea) of Poland

Artsiom OSTROVSKY¹, Przemysław ŻURAWLEW², Roland DOBOSZ³

¹ Państwowy Uniwersytet Medyczny w Homlu, ul. Lange 5, 246000 Homel, Białoruś, e-mail: arti301989@mail.ru, ORCID 0000-0003-1729-9750

² [autor korespondencyjny] Projekt Orthoptera Polski, Żbiki 45, 63-304 Czermin, Polska, e-mail: grusleon@gmail.com, ORCID 0000-0001-8043-7883

³ Dział Przyrody Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, pl. Jana III Sobieskiego 2, 41–902 Bytom, Polska, e-mail: dobosz@muzeum.bytom.pl, ORCID 0000-0003-4441-5147

ABSTRACT: The paper presents information on 18 species of barkflies (Psocodea) collected in the years 2004–2022 in various regions of Poland, deposited in the Upper Silesian Museum in Bytom and in the collection of the second author.

KEY WORDS: Psocodea, new records, Poland, Wielkopolska-Kujawy Lowland, Baltic Coast, Pomeranian Lakeland, Upper Silesia, Tatra Mts.

Wstęp

W Polsce gryzki (Psocodea) są słabo zbadane, dokładniejszymi badaniami objęto tylko niektóre regiony, a z wielu innych, np. Mazowsze, Podlasie, Pieniny i Bieszczady brak jest danych (WŁODARCZYK 1968, MARTINI 1975, SKIBIŃSKA & CHUDZICKA 2007). Aktualna lista gatunków wykazanych w Polsce liczy 75 gatunków (LIENHARD & SMITHERS 2002). W ostatnim czasie ukazały się prace dotyczące gryzków Puszczy Knyszyńskiej (SZAWARYN i in. 2020), Ojcowskiego Parku Narodowego (PALACZYK 2021a, b) i wybranych rezerwatów Polski (OSTROVSKY & ALEKSANDROWICZ 2022).

Material i metody

W pracy wykorzystano materiały zebrane w latach 2004–2022 w różnych rejonach Polski, które zostały zdeponowane w Muzeum Górnośląskim w Bytomiu i w kolekcji drugiego z autorów. Okazy odławiano metodą czerpakowania, na światło i na upatrzonego. Wszystkich oznaczeń dokonał pierwszy z autorów. Poniżej podano przy każdym stwierdzeniu kolejno: krainę wg Katalogu Fauny Polski (WŁODARCZYK 1968), UTM, miejscowość/miejsce zbioru, datę, liczbę i płeć odłowionych osobników oraz dane osób, które zebrały te owady. Ogólne rozmieszczenie gatunków podano za światowym katalogiem Psocoptera (LIEN-

HARD & SMITHERS 2002), a charakterystykę gatunków na podstawie LIENHARDA (1998) i SAVILLEGO (2008).

Wyniki

Caeciliusidae

Valenzuela burmeisteri (BRAUER, 1876)

Tatry: DV35 Tatrzański Park Narodowy, szlak do Morskiego Oka, 5 VIII 2020, 1♀, w pobliżu leśniczówki Wanta (1200 m n.p.m.), leg. R. DOBOSZ.

Gatunek holarktyczny. Niewielki (ok. 3 mm) brązowy gryzek, silnie związany z gałęziami drzew iglastych, niekiedy spotykany na drzewach liściastych i wśród niskiej roślinności.

Valenzuela cf. despaxi (BADONNEL, 1936)

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XU20 Komorniki, 8-20 VII 2010, 1♂, leg. W. KUBASIK; XU20 Poznań: 5/6 X 2010, 1♂, 27 X 2011, 1♂ – Ogród Botaniczny UAM, leg. R. LEWANDOWSKI.

Gatunek transpalearktyczny. Niewielki (ok. 3 mm), żółty gryzek związany głównie z gałęziami drzew iglastych, rzadziej spotykany na drzewach liściastych.

Valenzuela flavidus (STEPHENS, 1836)

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT95 Pleszew, 15 IX 2014, 1♀, szklarnia, leg. P. ŻURAWLEW.

Gatunek holarktyczny. Średniej wielkości (ok. 4 mm) gryzek, najczęściej ubarwiony jaskrawożółto. Spotykany głównie na drzewach i krzewach liściastych.

Valenzuela piceus (KOLBE, 1882)

Śląsk Górny: CA48 Rezerwat Segiet, 19 VII 2011, 4♀♀, na *Picea abies*, leg. R. DOBOSZ.

Tatry: DV35 Tatrzański Park Narodowy, szlak do Morskiego Oka, 5 VIII 2020, 1♂1♀, w pobliżu leśniczówki Wanta (1200 m n.p.m.), leg. R. DOBOSZ.

Gatunek zachodniopalearktyczny. Niewielki (ok. 3 mm) ciemno ubarwiony gryzek. Występuje głównie na gałęziach drzew iglastych i pośród niskiej roślinności. Osobniki obu płci mogą być długoskrzydłe (makropteryczne), a wśród samic zdarzają się również osobniki krótkoskrzydłe (brachypteryczne).

Elipsocidae*Elipsocus abdominalis* REUTER, 1904

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XU20 Poznań: 24 IX 2010, 1♂, 13 VII 2012, 1♂ – Ogród Botaniczny UAM, leg. R. LEWANDOWSKI.

Gatunek holarktyczny. Niewielki (2,5–3,5 mm) gryzek, spotykany na gałęziach oraz pniach drzew liściastych i iglastych.

Mesopsocidae*Mesopsocus laticeps* (KOLBE, 1880)

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XU20 Poznań: 30 IX 2010, 1♀, 20-21 VII 2011, 1♂, 13 VII 2012, 1♂ – Ogród Botaniczny UAM, samołówka świetlna, leg. R. LEWANDOWSKI.

Gatunek holarktyczny. Dość duży (5–5,5 mm) gatunek, osobniki obu płci są makropteryczne. Występuje głównie na krzewach liściastych.

Peripsocidae*Peripsocus subfasciatus* (RAMBUR, 1842)

Podlasie: FD61 Rezerwat Stara Dębina, 19 VI 2020, 1♀, na *Picea abies*, leg. R. DOBOSZ.

Gatunek holarktyczny. Średniej wielkości (3-4 mm) gatunek o brązowym ubarwieniu i wzorzystych skrzydłach. Występuje na różnych gatunkach drzew i krzewów liściastych (gałęzie i pnie), iglastych (gałęzie) oraz wrzosie.

Psocidae*Amphigerontia contaminata* (STEPHENS, 1836)

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT95 Pleszew: 2 VI 2011, 1♀, 30 IX 2012, 1♀, 12 VI 2014, 1♀, leg. P. ŻURAWLEW.

Gatunek holarktyczny. Umiarkowanie duży (ok. 4,5 mm) gatunek, spotykany na drzewach i krzewach liściastych (gałęzie i pnie), iglastych (gałęzie) oraz na wrzosowiskach.

Hyalopsocus contrarius (REUTER, 1893)

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XU20 Poznań, 19 VIII 2008, 1♀, Ogród Botaniczny UAM, leg. R. LEWANDOWSKI.

Gatunek transpalearktyczny. Średniej wielkości (3-4 mm) gryzek, spotykany na pniach drzew i krzewów liściastych.

Hyalopsocus morio (LATREILLE, 1794)

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: YT04 Gołuchów, 11 VII 2020, 1♀, arboretum, pod korą *Platanus* sp., leg. P. ŻURAWLEW.

Gatunek zachodniopalearktyczny. Średniej wielkości (3,5–4 mm) gryzek, przy czym odławiane są tylko samice. Występuje na pniach starych drzew liściastych.

Loensia fasciata (FABRICIUS, 1787)

Pobrzeże Bałtyku: XA15 Ustka, 17 VI 2022, 1♀, zadrzewienia przy plaży, leg. P. ŻURAWLEW.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: WU34 Zawarcie, 8 X 2009, 1♀, leg. R. LEWANDOWSKI; XT96 Żbiki: 3 VI 2017, 1♂1♀, 7 VI 2017, 1♀, 7 VI 2022, 1♀, leg. P. ŻURAWLEW; XU20 Poznań, 19 V 2011, 1♀, Ogród Botaniczny UAM, leg. R. LEWANDOWSKI; YT04 Gołuchów, 20 V 2012, 4♀♀, arboretum, leg. P. ŻURAWLEW; YT05 Piła, 2 VI 2020, 1♀, leg. E. MARKIEWICZ.

Pojezierze Pomorskie: VU63 Kaleńsko, 24 IX 2009, 1♀, leg. M. BUNALSKI.

Tatry: DV35 Tatrzański Park Narodowy, szlak do Morskiego Oka, 5 VIII 2020, 1♀, w pobliżu leśniczówki Wanta (1200 m n.p.m.), leg. R. DOBOSZ.

Gatunek holarktyczny. Dość duży (4,5–5,5 mm) gryzek o wyraźnych wzorach na skrzydłach. Znajdowany na gałęziach i pniach różnych drzew liściastych i iglastych.

Loensia pearmani KIMMINS, 1941

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: YT04 Gołuchów, 11 VII 2020, 1♀, arboretum, pod korą *Platanus* sp., leg. P. ŻURAWLEW.

Gatunek zachodniopalearktyczny. Umiarkowanie duży (4-5 mm) gryzek o wzorzystych skrzydłach, spotykany na pniach drzew i krzewów liściastych.

Loensia variegata (LATREILLE, 1799)

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT96 Żbiki: 13 VIII 2022, 1♀, 24 VIII 2022, 1♀, leg. P. ŻURAWLEW; XU20 Poznań: 1-2 IX 2010, 1♂1♀, 20-21 VII 2011, 1♂, 8-10 IX 2012, 1♀ – Ogród Botaniczny UAM, samolówka świetlna, leg. R. LEWANDOWSKI.

Gatunek zachodniopalearktyczny. Dość duży (4-5 mm) gatunek o wzorzystych skrzydłach. Znajdowany na pniach i gałęziach drzew liściastych oraz iglastych.

Metylophorus nebulosus (STEPHENS, 1836)

Pobrzeże Bałtyku: VV99 Pobierowo, 22 VIII 2012, 1♀, do światła, leg. P. ŻURAWLEW.

Góry Świętokrzyskie: DB94 Świętokrzyski Park Narodowy, Gajówka Kąty, 27 IX 2011, 5♂♂, leg. J. NOWACKI.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: VT83 Jezioro Wysokie, 26-27 VIII 2011, 1♂, leg. P. MROWIŃSKI, idem, 18 IX 2012, 1♀, leg. W. KUBASIK; WU34 Zawarcie, 1 VIII 2009, 1♂, leg. R. LEWANDOWSKI; WU43 Krobielewko: 8 VIII 2011, 7♂♂1♀, 10 X 2011, 1♂ – samolówka świetlna, leg. R. LEWANDOWSKI; WU72 Chalin ad Sieraków: 16-18 VII 2010, 1♀, 8-10 VII 2011, 3♂♂, 26 VIII 2011, 3♂♂, 13 IX 2011, 2♂♂, 19-21 IX 2011, 1♂, 6-8 VII 2012, 5♂♂, 24-27 VIII 2012, 2♂♂1♀, 13-15 VII 2013, 1♂2♀♀ – do światła, leg. R. LEWANDOWSKI; XT96 Żbiki, 17 VIII 2018, 1♂, leg. P. ŻURAWLEW; XU20 Poznań: 24-27 IX 2009, 1♂, 14 VII 2010, 1♂, 20-21 VII 2011, 4♂♂, 30 VI-2 VII 2012, 1♂, 3 VII 2012, 3♂♂, 13 VII 2012, 1♂, 8-10 IX 2012, 8♂♂2♀♀, 13 IX 2012, 5♂♂, 18 IX 2012, 5♂♂, 28 VII 2013, 1♂ – Ogród Botaniczny UAM, samolówka świetlna, leg. R. LEWANDOWSKI; XU32 leśn. Rakownia, 28 VIII 2012, 1♀, leg. W. ŚLIWA; YT04 Gołuchów, 6 IX 2014, 1♀, bór sosnowy, leg. P. ŻURAWLEW.

Pieniny: DV57 Pieniński Park Narodowy, Czorsztyn, 11 VIII 2004, 1♂, do światła, leg. W. KUBASIK.

Pojezierze Pomorskie: VU54 Czelin, 9 V 2011, 1♂, leg. R. LEWANDOWSKI; VU63 Kaleńsko, 24 IX 2009, 1♀, samolówka świetlna, leg. M. BUNALSKI, idem: 29 VI 2011, 1♂, 3 VII 2011, 3♂♂, 12 VII 2011, 1♀, 28 VIII 2011, 1♀ – samolówka świetlna, leg. R. LEWANDOWSKI; XV02 Borne Sulinowo, 1 VIII 2013, 4♂♂3♀♀, poligon, leg. R. LEWANDOWSKI.

Puszcza Białowieska: FD94 Białowieża, 20 VII 2013, 3♂♂, leg. W. KUBASIK.

Śląsk Górny: CA66 Mysłowice-Ćmok, 19 VII 2011, 2♂♂, leg. A. LARYSZ.

Gatunek transpalearktyczny. Duży (6-7 mm) i ciemno ubarwiony gryzek, spotykany na gałęziach drzew i krzewów liściastych oraz iglastych. Przednie skrzydła samców i samic się różnią: u samic są ogólnie brązowe z obszarami bezbarwnymi i ciemnobrązowymi plamami, u samców – niemal jednolicie brązowe.

Psococerastis gibbosa (SULZER, 1776)

Góry Świętokrzyskie: EB03 Świętokrzyski Park Narodowy, Huciska, 3-7 VII 2013, 1♀, leg. J. NOWACKI.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: WU72 Chalin ad Sieraków, 13-15 VII 2013, 1♂1♀, do światła, leg. R. LEWANDOWSKI; XU20 Poznań, 28 VII 2013, 1♀, Ogród Botaniczny UAM, leg. R. LEWANDOWSKI; YT04 Gołuchów, 27 VII 2017, 2♀♀, do światła, leg. P. ŻURAWLEW.

Podlasie: FE02 Biebrzański Park Narodowy, Orli Grąd, 1-15 III 2012, 1♂1♀, wyhodowane z *Quercus robur*, leg. R. KRÓLIK.

Pojezierze Pomorskie: XV02 Borne Sulinowo ad Kłomino, 1 VIII 2013, 1♂1♀, poligon, leg. R. LEWANDOWSKI.

Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: CB72 Kusięta, 20 VI 2013, 1♀, leg. W. KUBASIK.

Gatunek transpalearktyczny. Duży (6,5-8 mm) gryzek, największy spośród występujących w Polsce. Łatwy do rozpoznania w terenie na podstawie dużych rozmiarów i zasadniczo bezbarwnych skrzydeł. Znajdowany na gałęziach drzew i krzewów liściastych oraz iglastych.

Trichadenotecnum majus (KOLBE, 1880)

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: VT83 Jezioro Wysokie, 18 IX 2012, 1♀, leg. W. KUBASIK; WU72 Chalin ad Sieraków, 1-5 X 2011, 1♀, do światła, leg. R. LEWANDOWSKI; XT69 Milkarowo, 24 VIII 2010, 1♀, leg. M. MACIĄG; XT96 Kwileń, 14 VII 2012, 1♀, leg. P. ŻURAWLEW; XU20 Poznań: 30 IX 2010, 1♂, 20-21 VII 2011, 1♀, 8-10 IX 2012, 1♀, 13 IX 2012, 1♂1♀, 18 IX 2012, 1♀, 18 X 2012, 1♂ – Ogród Botaniczny UAM, samolówka świetlna, leg. R. LEWANDOWSKI.

Śląsk Górny: CA48 Rezerwat Segiet, 21 VII 2011, 1♂, leg. R. DOBOSZ et A. LARYSZ.

Gatunek transpalearktyczny. Dość duży (4,5-5,5 mm) gatunek o wzorzystych skrzydłach, spotykany na drzewach liściastych i iglastych. Lienhard (1998) podaje, że gatunek ten preferuje wilgotne siedliska (np. lasy nadrzeczne), przy czym warunki siedliskowe mogą mieć dla niego większe znaczenie niż gatunek drzewa.

Trichadenotecnum sexpunctatum (LINNAEUS, 1758)

Pobrzeże Bałtyku: VV99 Pobierowo, 22 VIII 2012, 1♀, do światła, leg. P. ŻURAWLEW.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT95 Pleszew, 7 VI 2012, 1♀, do światła, leg. P. ŻURAWLEW.

Gatunek transpalearktyczny. Umiarkowanie duży (4,5–5,5 mm) gryzek o wzorzystych skrzydłach, związany głównie z pniami drzew liściastych i iglastych, niekiedy spotykany na gałęziach.

Stenopsocidae*Graphopsocus cruciatus* (LINNAEUS, 1768)

Pobrzeże Bałtyku: VV99 Pobierowo, 22 VIII 2012, 1♀, do światła, leg. P. ŻURAWLEW.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT95 Pleszew: 24 VII 2012, 2♂♂, 5 X 2014, 1♂ – nieużytki, do światła, leg. P. ŻURAWLEW; XT96 Żbiki, 6 X 2012, 1♀, na *Malus* sp., 15 IX 2016, 1♂, 18 VII 2022, 1♀, leg. P. ŻURAWLEW; XU20 Poznań, 18 X 2012, 1♀, Ogród Botaniczny UAM, do światła, leg. R. LEWANDOWSKI; YT06 Nowolipsk, 11 VI 2022, 1♀, na pniu *Alnus glutinosa*, leg. P. ŻURAWLEW.

Gatunek holarktyczny. Średniej wielkości (4-5 mm) gryzek o wzorzystych skrzydłach, spotykany na bardzo wielu gatunkach drzew, krzewów i w innych mikrosiedliskach.

Podziękowania

Poza autorami, okazy do niniejszego opracowania zebrali: M. BUNALSKI, R. KRÓLIK, W. KUBASIK, A. LARYSZ, R. LEWANDOWSKI, M. MACIĄG, P. MROWIŃSKI, J. NOWACKI, E. MARKIEWICZ i W. ŚLIWA. Pomoc w powstaniu pracy okazali O. ALEKSANDROWICZ i M. BRODAKCI.

Podsumowanie

W pracy zawarto informacje o 18 gatunkach Psocoptera. Dane pochodzą z 10 krain, najwięcej gatunków (15) odłowiono na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej, pozostałe informacje dotyczą: Pobrzeża Bałtyku – 4 gatunki, Pojezierza Pomorskiego, Śląska Górnego i Tatr – po 3 gatunki, Gór Świętokrzyskich i Podlasia – po 2 gatunki oraz Pienin, Puszczy Białowieskiej i Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej – po 1 gatunku. Dla dwóch regionów (Pieniny i Śląsk Górny) są to pierwsze informacje o występowaniu psotników na tych terenach.

SUMMARY

The paper includes information on 18 species of Psocoptera in Poland. The data come from 10 regions, the largest number of species was caught in the Wielkopolska-Kujawy Lowland – 15 species, the remaining information concerns: Baltic Coast – 4 species, Pomeranian Lakeland,

Upper Silesia and Tatra Mts – 3 species each, Świętokrzyskie Mts and Podlasie – 2 species each, and Pieniny Mts, Białowieża Primal Forest and Kraków-Wieluń Upland – 1 species each. The material, although scarce, brings new data on the occurrence of individual species in the above-mentioned regions of Poland.

PIŚMIENNICTWO

- LIENHARD Ch. 1998. Psocoptères Euro-méditerranéens. Faune de France **83**. Fédération Française des Sociétés de Sciences Naturelles, Paris, 517 ss.
- LIENHARD Ch., SMITHERS C.N. 2002. Psocoptera (Insecta): world catalogue and bibliography. Instrument Biodiversitatis V. Genève, Muséum d'Histoire Naturelle, Genève, V, 745 ss.
- MARTINI J. 1975. Gryzki – Psocoptera. Klucze do oznaczania owadów Polski, XIV, **85**: 3-56.
- OSTROVSKY A.M., ALEKSANDROWICZ O.R. 2022. New information on the barkflies (Psocodea) fauna of selected nature reserves in Poland. *Wiadomości Entomologiczne*, **41** (1): 40-42.
- PALACZYK A. 2021a. Nowe dane o gryzkach (Psocodea „Psocoptera”) Ojcowskiego Parku Narodowego i terenów przyległych. *Prądnik – Prace i Materiały Muzeum im. prof. Władysława Szafera*, **31**: 57-64.
- PALACZYK A. 2021b. Psocodea, „Psocoptera” – gryzki (psotniki). (ss. 89-91) [W:] KLASA A. (red.): *Katalog fauny Ojcowskiego Parku Narodowego*. Tom **1**: 1-390.
- SAVILLE B. 2008. National Barkfly Recording Scheme (Britain and Ireland). <http://schemes.brc.ac.uk/barkfly/homepage.htm> (dostęp: 5 styczeń 2023).
- SKIBIŃSKA E., CHUDZICKA E. 2007. Gryzki, psotniki (Psocoptera). (ss. 361-365). [W:] BOGDANOWICZ W., CHUDZICKA E., PILIPIUK I., SKIBIŃSKA E. (red.): *Fauna Polski – charakterystyka i wykaz gatunków*. Vol. 2. Muzeum i Instytut Zoologii, Warszawa. 505 ss.
- SZAWARYN K., KWIATKOWSKI A., MARCZAK D. 2020. Nowe dane o występowaniu psotników (Psocoptera) na terenie Puszczy Knyszyńskiej. *Wiadomości Entomologiczne*, **39** (2): 6-7.
- WŁODARCZYK J. 1968. Gryzki Psocoptera. *Katalog Fauny Polski*, XVIII, **11**: 1-41.

Wpłynęło: 15 lutego 2023
Zaakceptowano: 19 maja 2023